

## Michaela Váňová DIVADLEM DOMŮ

disertační práce  
posudek školitele

*Jistě, umění a věda fungují zcela odlišným způsobem. Ale – byť to bude znít podivně – přiznávám, že se jako umělec neobejdu bez použití jedné nebo dvou věd. [...] Myslím, že lidé, kteří nepoužívají všechny možné prostředky porozumění, nemohou náležitě rozpoznat velké a složité věci, které se ve světě dějí.*

Brecht, B. & Willett, J. (ed.) (1964). *Brecht on Theatre: The Development of an Aesthetic*. New Delhi: Radha Krishna, s. 73.

... a zůstanu-li ještě u „motta“ výše uvedeného, pak myslím, že Michaela Váňová se podařilo rozpoznat „věci“ (připusťme tu toto slovo), které mohou být spojeny jak s přívlastkem „velké“, tak „složité“. A jakkoli můžeme umírání opatřit mnoha dalšími přívlastky, k těmto dvěma tu jiný nepřidám.

Když jsme s Michaelou Váňovou (dále MV) prvně hovořili o jejím tématu, jímž je (stručně řečeno) divadlo s/pro pacienty jsoucí v paliativní péči, pocítil jsem – coby osoba těšící se z nastupující jeseně života, po níž ovšem přichází ... atd. – jistou úzkost. A nakonec nejen „za sebe“, ale i za doktorandku. Dá se takový výzkum zvládat bez toho, aniž by badatel nemusel bojovat s vlastními emocemi? A co to pro výzkum může znamenat? „Úzkost“ se ovšem rychle rozptýlila. Od počátku bylo jasné, že doktorandka ví, co chce sledovat, že je na to osobnostně i odborně připravena a dále se i připravuje, a že o zvládnutí práce s tak nelehkým tématem se v jejím případě nemusím obávat.

Téma pokrylo bílé místo na pomyslné mapě současných vstupů divadelníků do zdravotnických zařízení. S lidmi v paliativě se tímto způsobem nepracuje a ani výzkum jsme doposud neměli. Nutně tedy následoval proces, který považuji za – svého druhu – „metodologické dobrodružství“. Výzkumník (roz. MV 😊), který si klade otázky typu „Mohlo by vůbec divadlo pacientům v paliativní péči něco přinést? Jak by se takové divadlo mělo vytvářet a jaká by byla jeho specifika? Mělo by vůbec představení pro člověka v závěru života nějaký význam? Nebo by bylo „tím posledním, co umírající potřebuje“?“ shrnuté nakonec do klíčového problému „Co se děje, když se setká umírající s divadlem?“, si nevystačí jen s před-připraveností, kterou by stě aplikoval. Jde o velmi závažné hledání, při němž je výzkum tvorbou a tvorba výzkumem, a to na poli náročném po všemožných stránkách – umělecké, psychologické, etické, metodologické ...

MV rozumí divadlu prakticky i teoreticky, to na jedné straně. Umí s ním pracovat ovšem i jako s příležitostí pro edukační ovlivňování diváka (divadelní lektorství) - to ještě na té samé straně. A na straně druhé: Má též praxi v oblasti „nezdravotnické“ péče o nemocné a pokud jde o paliativu, pracovala na rozšíření svého vědění osobními kontakty, kurzy, konferencemi, odbornou literaturou apod. Ostatně, když později začala svůj výzkum prezentovat medicínské (i širší) veřejnosti, stal se též předmětem oprávněného zájmu odborníků v oblasti této péče.

Máme tu ovšem i třetí stranu, metodologickou. MV se musela vypořádat s tím, že výzkum bude originálem – rozhodně z hlediska tématu, ale i z hlediska postupů (tak to, ostatně, u výzkumů umění/m i bývá). Při psaní tohoto vyjádření jsem, listuje v uložené korespondenci, sledoval vývoj myšlení o designu výzkumu a postupech od prvních

nápadů po ucelenou metodologii. Že půjde o typ výzkum označovaného běžně jako „výzkum založený na umění“, přesněji výzkum s užitím divadla a též mj. divadlo zkoumající, to bylo jasné od začátku. Jádrem způsobu zkoumání se stalo zdivadelnění příběhu tučňáka hledajícího cestu zpět, domů. Později se MV inspirovala designem a/r/t-ography,<sup>1</sup> který s jistou obměnou využila, a to i v propojení s autoetnografickým přístupem. Tím byla ovlivněna i forma práce.

Forma tu není nedůležitá, sama je svého druhu performancí či variantou tzv. performative research, kdy výsledek výzkumu je tak či onak „performován“. Autoetnografie vede k zachycení úvah nad zkoumanou a badatelem prožitou zkušeností. V práci najdeme celé partie textu, které jsou povahy vnitřních dialogů, najdeme deníkové záznamy se záchytem částí dialogů mezi herečkou/badatelkou a (většinou) participujícím divákem/divačkou, vidíme zachycené dojmy a úvahy týkající se proběhlého představení/setkání. A vidíme, v části deníkové, i výtvarné reflexe prožitků. Kresby, jak píše MV, „... spontánně vznikly jako nástroj sebe/péče vždy po divadelních setkáních, nejčastěji během cesty z nemocnice domů.“

Co je metodologicky podstatné, je struktura, do níž jsou dialogy, reflexe, úvahy, kresby atd. zasazeny. Ta už je výsledkem využití právě technik analýz informací získaných cestou kvalitativního šetření. „Materie“ získaná z autoetnografického reflektování či pozorování a rozhovorů je zde, na základě (v podstatě tzv. otevřeného) primárního kódování organizována dále podle kategorií, „obecnějších kódů“, které vzešly z kódování základního. Kategorie jsou de facto kapitolami či jednotlivými částmi textu. „Mateřské“ kódy každé kategorie jsou zde vypsány.

A poznatky v podobě zejména kategorií se – jak bylo jistě patro i z předchozích řádků – vztahují jak ke klientům (jejich přijímání, prožívání, jejich participaci), tak k autorce samé a konečně i k divadlu jako takovému a jeho možnostem při takto tematizované práci (tady se vlastně dotkneme de facto úrovně základního výzkumu možností a potenciálů divadla).

Nejsme na poli „pozitivistické“ metodologie, kde lze ve vztahu k různým tématům recyklovat ten samý design a ty samé postupy (dotazník s uzavřenými položkami atd.). Každý výzkum (s) uměním může být originál a jít svou cestou právě proto, že je „(s) uměním“. Na druhou stranu, i výzkum „(s) divadlem“ není jen „dojmologií“ či „pocitologií“, ale přihlíží ke specifickým požadavkům validity kvalitativních šetření (což ostatně MV též sama zmiňuje). A to tato práce činí.

Mluvil-li jsem výše o dobrodružství, pak – alespoň z mého hlediska – bylo právě v tom, jak se povede docílit spojení umění a jeho příjemců jsoucích ve specifické situaci s jistými, byť celkem „free“ standardy kvalitativního zkoumání. Myslím, že ono dobrodružství stálo za to.

A tady se kruhem můžeme vrátit k úvodnímu Brechtovi. Zjištění této disertace se vskutku opírají o ne sice „všechny možné“, ale rozhodně různé prostředky porozumění. Pokud tomu dobře rozumím, podařilo se.

A ještě nezbytná poznámka: Doktorandka pracovala bez podstatnějších přerušení či pauz a studovala náležitě, co studovat bylo třeba. Tématu se věnovala dostatečně soustředěně, vynaložila hodně času na vše, co bylo třeba před výzkumem i v jeho průběhu zorganizovat. Pokud si pamatuju, nevěnovala pozornost pouze literatuře, která

<sup>1</sup> Výzkum postavený na třech úhlech pohledu: umělec - výzkumník - učitel. Ve výzkumu MV se místy objevuje ještě čtvrtá kategorie: „člověk“.

by „ladila“ s jejím pre-koncepty. Pracovala velmi samostatně, ale současně jsme byli v potřebných kontaktech. Nemusel jsem nic vymýšlet, stačilo, že jsem běžně komentoval, odkazoval, upozorňoval a kladl otázky.<sup>2</sup>

Práce s Michaelovou Váňovou pro mne byla potěšením, přinesla důležitou metodologickou zkušenost a poskytla pedagogický i badatelský zážitek toho, že vše může fungovat, tak jak to fungovat má, tedy dobře (v jazyce akademického známkování „výborně“ neboli „A“ 😊).

**Práci doporučuji k obhajobě a též doporučuji udělit titul Ph.D.**

9. VI. 2023

Josef Valenta

---

<sup>2</sup> Tyto řádky mohou působit formálně. Patrně by je oživilo, kdybych uvedl ke každému pozitivnímu výroku příklad opaku. Mám jich dost, protože drtivá většina doktorandek a doktorandů, jimž jsem byl během své akademické kariéry školitelem, si ve všech či alespoň v některých těchto „bodech“ vedla podstatně jinak, než MV.